

УДК 338.433

Л. В. Прокопець,
асистент кафедри економіки підприємства та управління персоналом,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

СУЧАСНИЙ СТАН МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

L. Prokopets,
assistant of department of economy of enterprise and management a personnel,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi

MODERN STATE OF LOGISTICAL SUPPORT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES OF UKRAINE

У статті визначено суть та значення матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств України. Обґрунтовано проблеми та дано оцінку сучасного стану матеріально-технічної бази. Запропоновано шляхи покращення технічного забезпечення з урахуванням низки факторів.

Essence and value of logistical support of agricultural enterprises of Ukraine are certain in the article. Problems are reasonable and the estimation of material and technical base is carried out. The ways of improvement of hardware offer having regard to the row of factors.

Ключові слова: матеріально-технічне забезпечення, сільське господарство, сільськогосподарські підприємства, ресурси, потреби сільськогосподарських товаровиробників, сільськогосподарська техніка, лізинг, ціноутворення, договори.

Key words: logistical support, agriculture, agricultural enterprises, resources, necessities of agricultural commodity producers, agricultural technique, leasing, pricing, agreements.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Для успішної діяльності будь-якого сільськогосподарського підприємства необхідна міцна матеріально-технічна база. Це забезпечує випуск конкурентоспроможної продукції для внутрішнього і зовнішнього ринків, дотримання жорстких агротехнологічних вимог виробництва продукції та міжнародних стандартів.

Виробництво і реалізація матеріально-технічних засобів, технічне обслуговування, надання машинних послуг повинні стати складовими цілісного технічного процесу. Крім того, доцільно розвивати техніко-технологічне та агрохімічне обслуговування товаровиробників. Особливого значення набуває проблема комплексного формування матеріально-технічної бази не тільки в цілому по галузі, але і в кожному господарстві.

Формування матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських виробників є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та фактором підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції та підприємства, в цілому.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Питання матеріально-технічного забезпечення у сільському господарстві висвітлена у наукових пра-

цях В.Г. Андрійчука, В.І. Бойка, Я.К. Білоуська, П.І. Гайдуцького, В.В. Іванишина, І.Г. Кириленка, В.І. Кравчука, А.О. Мармуль, В.Я. Месель-Веселяка, Г.М. Підлісецького, П.Т. Сублука, В.П. Ситника, В.Л. Товстопята, Г.В. Черевка, В.С. Шебаніна, О.М. Шпичака, А.Е. Юзефовича та ін. Вирішення проблеми формування та ефективного функціонування ринку матеріально-технічних ресурсів вимагає проведення подальших досліджень, спрямованих на удосконалення діяльності окремих інституцій ринкової інфраструктури.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є аналіз проблем матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств та визначення шляхів їх подолання в сучасних умовах трансформацій.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Розвиток сільського господарства у значній мірі залежить від матеріально-технічного забезпечення, що характеризується кількістю технічних засобів, їх продуктивністю та якістю, відповідністю екологічним вимогам, безпекою експлуатації та технологічною досконалістю виробництва. Однак нинішня система матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств, яка прийшла на зміну державному централізова-

ному постачанню, досить не досконала і не задовольняє потреби сільгосптоваровиробників у машинах, обладнанні, запасних частинах, засобах хімізації, нафтопродуктах. Недостатнього розвитку набув ринок матеріально-технічних ресурсів для села і зокрема, ринок вживаної техніки, особливості її лізингу, електронного продажу. Не вирішеними залишаються питання ціноутворення на аграрну техніку, забезпечення цінового паритету на продукцію села і промислові матеріально-технічні засоби та збалансовану фінансово-кредитну політику держави, щодо підтримки селян у придбанні промислових виробничих ресурсів.

Матеріально-технічне забезпечення, як життєво важлива сфера сільського господарства, а також його правове регулювання, завжди знаходиться у центрі уваги держави. Багаторічна практика свідчить, що без належного матеріально-технічного забезпечення сільського господарства неможлива інтенсифікація та підвищення ефективності виробництва, зменшення собівартості продукції, підвищення врожайності та конкурентоспроможності підприємств.

Матеріально-технічне забезпечення — це сукупність суспільних відносин, які регулюються нормативними актами або договорами із забезпечення матеріально-технічними ресурсами, що необхідні для своєчасного і безперебійного проведення циклу сільськогосподарських робіт по виробництву, переробці та реалізації продукції, належного функціонування сільського господарства для виконання ним соціальних, економічних завдань та забезпечення продовольчої безпеки країни.

Зростання технологічних вимог до аграрного виробництва супроводжується формуванням нового комплексу технологічних машин. За відсутності обігових коштів, вітчизняне сільськогосподарське машинобудування не спроможне забезпечити розробку та випуск високоякісної техніки. Через низький рівень технічного забезпечення щорічно не обробляється близько 4 млн га орних земель, а на тих, що обробляються, вирощують низькі врожаї. До того ж, вирощений урожай підприємства нерідко не можуть зібрати. Лише подовження тривалості збирання зернових до 40—50 діб, що мало місце останніми роками, призводить до втрати 3—4 млн т зерна, а зібране з таким запізненням зерно втрачає свою якість і з категорії продовольчого переходить у фуражне, а відтак втрачає й свою економічну вартість. Отже, через застарілі та малопродуктивні зернозбиральні комбайни в Україні щорічно втрачається близько 5 млн т зерна, що еквівалентно 800 млн дол. США.

Найбільшу кількість техніки сільського господарства було створено в Україні у ХХ ст. Її почали застосовувати не лише при обробці землі, але й у тваринництві. Після розпаду Радянського Союзу, тенденція нарощування технопарку ще деякий час зберігалася, однак нестабільність політичної ситуації та низькоякісна техніко-технологічна оснащеність вплинули на ефективне ведення господарства. Кіль-

кісне та якісне зменшення машинно-тракторного парку в сільськогосподарських підприємствах призвело до збільшення навантаження на техніку. Масового характеру набула практика спрощення технологій, особливо в рослинництві. Часто виконується обмежений обсяг найбільш необхідних агротехнічних заходів і це подається під приводом нібито впровадження альтернативних біологізованих технологій. Насправді це не має нічого спільного з останнім.

В умовах жорсткої міжнародної конкуренції на ринку технічних засобів все більше розвивається сегмент імпортової нової та вживаної сільськогосподарської техніки. Вона більше пристосована для сучасних технологій і дає можливість проводити одночасно та з дотриманням агротехнічних вимог кілька операцій, економлячи кошти й зводячи до мінімуму негативний вплив на ґрунт. Наприклад, застосування технології на базі зарубіжних машин і технологічних операцій при вирощуванні цукрових буряків забезпечує підвищення врожайності в 2,6 рази, зниження собівартості на 33 % і затрат праці на 80 % порівняно з технологією на базі вітчизняних машин [1, с. 111]. Однак вітчизняне сільськогосподарське машинобудування поступово втратило свої позиції на ринку технічних засобів, а сільськогосподарська техніка за технічними характеристиками та якістю виготовлення все менше спроможна конкурувати із зарубіжною. Дану ситуацію починаємо спостерігати з набуття Україною незалежності. Оскільки, за радянських часів у галузі нараховувалося 350 заводів, на яких працювало понад 200 тис. висококваліфікованих спеціалістів. Нині функціонує 128 спеціалізованих підприємств, де працює 70 тис. робітників. Решта підприємств призупинили виробництво, збанкрутували чи взагалі були ліквідовані [2, с. 86]. Тому, одним із головних напрямів покращення стану матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств України є наповнення технікою імпортного виробництва.

Перші значні контракти на постачання в Україну партії закордонної техніки пов'язують з агропромисловою асоціацією "Земля і люди" в 1993 р. [3, с. 13]. Нині ж, частина іноземної техніки, особливо російського та білоруського походження, комплектується деталями і вузлами, виробленими в Україні. Окремі її зразки навіть дешевші, ніж аналогічна техніка вітчизняного виробника. Зокрема російські зернозбиральні комбайни СК-5М "Нива" значно дешевші від українських КЗС — 1060 "Лан" та КЗС-9-1 "Славутич" [4, с. 41].

Крім Росії та Білорусії, вітчизняні сільгоспвиробники закупають комбайни, які були у використанні із Польщі, Китаї, Німеччині за відпрацьованими схемами і за зниженими цінами — у середньому на 13,4 тис. дол. за одиницю замість 150—250 тис. дол. [5, с. 7]. Однак не зважаючи на прийнятну ціну, аграрії забувають про термін експлуатації та збільшують витрати на технічне обслуговування машин. Що стосується нової техніки, то для купівля комбайна іноземного виробника John Deere — Т660, слід витрати-

Таблиця 1. Технічне забезпечення сільськогосподарського виробництва України, тис. шт.

Назва машини	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2012 р. до 2005 р., %
Трактори	216,9	177,4	168,5	151,3	147,1	150,7	69,5
Сівалки	97,0	81,8	77,8	72,4	71,3	72,8	75,0
Зернозбиральні комбайни	47,2	39,1	36,8	32,8	32,1	32,0	67,8
Кормозбиральні комбайни	14,6	9,9	8,9	7,8	7,1	6,7	45,8
Вантажні автомобілі	147,0	115,0	109,0	104,0	100,9	104,3	71,0

Джерело: [8].

тити 235000 євро, або 2491000 грн., або слід продати 2385 т зерна, або 818 т молока, тоді як на придбання комбайну ДОН-1500 (ціна якого в 2010 р. становила 790000 грн.) необхідно було продати зернових 756 т., або молока 260 т. [6, с. 134].

Через дефіцит коштів такі вітчизняні виробники тракторів в Україні як: тракторний завод виробничо-торговельного холдингу (ВТХ) "Укравтозапчастина", ВАТ "Харківський тракторний завод", ВТ "Південмаш", ДКБ "Південне", ДП "Завод ім. Малишева", ВО "Південний машинобудівний завод" не в змозі задовольнити потреби сільського господарства в техніці. Водночас, не зважаючи на недостатній рівень технічного забезпечення українського сільського господарства, такі підприємства як ВАТ "Брацлав", ТОВ "ТЕХНА", ВАТ "Червона зірка", ТОВ НВП "БілоцерківМАЗ" стали експортоорієнтованими, саме вони постачають свою продукцію у 44 країни світу та вивозять закордон 38 % вітчизняної техніки [2, с. 89].

Станом на початок 2013 року в сільськогосподарських підприємствах України використовувалося 150,1 тис. тракторів, 32,0 тис. зернозбиральних комбайнів, сотні тисяч ґрунтооброблюваної, посівної та іншої техніки. За даними Держкомстату України, за останні три роки спостерігаємо деяке збільшення кількості техніки (табл. 1). Це спричинене тим, що держава надала фінансову підтримку для придбання інноваційних зразків техніки кращих світових виробників у 2011 — 2013 роках [7].

За останні 7 років відбувалось постійне зменшен-

Таблиця 2. Наявність та рух сільськогосподарської техніки у сільськогосподарських підприємствах України у 2012 р., тис. шт.

Назва машини	Наявність на початок року	Надійшло протягом року	Вибуло протягом року	Наявність на кінець року
Трактори – всього	148,7	11,0	9,0	150,7
в т.ч. потужністю:				
менше 40 кВт	9,5	0,5	0,6	9,4
від 40 до 60 кВт	55,5	3,0	3,6	54,9
від 60 до 100 кВт	44,0	4,0	2,8	45,2
100 кВт і більше	39,7	3,5	2,0	41,2
Плуги	50,8	3,8	2,6	52,0
Сівалки	71,4	5,8	4,4	72,8
Культиватори	74,9	5,9	4,1	76,7
Вантажні та вантажно-пасажирські автомобілі	103,8	6,7	6,2	104,3

Джерело: [8].

ня машинно-тракторного парку у сільськогосподарських підприємствах України. Так, за 2007—2011 р.р. кількість тракторів зменшилась на 21,3 %, зернозбиральних комбайнів на 21,7 %, вантажних автомобілів на 17,3 %. Однак за 2012 рік машино-тракторний парк сільськогосподарських підприємств України поповнився 11000 сучасними тракторами, 6700 вантажними автомобілями, 5900 культиваторами, що доз-

волить покращити рівень технічного забезпечення підприємств сільського господарства країни (табл. 2).

Крім того, сучасні сільськогосподарські підприємства або не мають коштів, або просто не дбають про якісне зберігання техніки. Зокрема, у Львівській області 46 % технічних засобів фермерських господарств "зимує" під відкритим небом, у приватних підприємствах цей показник сягає 54 %, у господарських товариствах — 73 %. Тобто, основна маса технічних засобів зберігається у невідповідних для цього умовах [9, с. 56—57].

У наслідок всіх зазначених факторів площа необроблюваної землі зростає, втрати врожаю збільшуються, зростає собівартість продукції, рівень рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції знижується. І все це відбувається тоді, коли у світі активно впроваджуються революційні зміни, які полягають в біологізації технологій, заощадженні енергії, ресурсів на виконання технологічних операцій, захисті природного середовища, підвищенні екологічної безпеки та разом із тим підвищенні ефективності виробництва продукції.

Вирішити проблему технічного забезпечення можливо було б за допомогою інвестицій. Але на даний час низька платоспроможність сільськогосподарських товаровиробників призвела до призупинення інвестиційного процесу в галузі, зниження капіталобезпеки, технічної та енергетичної оснащеності виробництва. Обсяги інвестицій за рахунок усіх джерел фінансування не забезпечують навіть простого відтворення спожитих основних засобів у галузі, що створює реальну загрозу можливому оновленню у найближчі роки матеріально-ресурсного потенціалу до необхідного рівня забезпечення виробництва продовольчих ресурсів для внутрішніх потреб країни та розширення їх експортних поставок.

Так, у розвиток підприємств сільського господарства станом на 31.12.2012 р. вкладено 800,7 млн дол. США прямих іноземних інвестицій, що становить 1,5 % загального обсягу прямих іноземних інвестицій в Україні. В 2011 р. та 2010 р. даний показник становив відповідно 1,6 % і 1,7 %, а в 2009 р. — 2,3 %. Ці зміни у інвестуванні не дають змогу широко застосовувати

новітні технології, які базуються на вирощуванні культур з мінімальним і нульовим обробітком. Суть яких полягає в тому, що насіння висівають у необроблюваний ґрунт, а захист рослин здійснюється хімічними методами. Дану методику було використано у Дніпропетровській області та виявлено що за мінімальної технології врожайність зернових зменшилась на 2,2—3,5 %, й на 7,9—9,4 % — за нульової технології, однак спостерігається приріст урожайності соняшнику на 8,1 % та 8,6 % відповідно.

Крім того, в світі активно для тракторів та автомобілів запроваджують альтернативні види палива. Оскільки в Україні сільське господарство споживає дизельного палива в межах 3 млн т., то біодизелем (виробляється з олійних культур — ріпак) можна замінити 30 % або 1 млн т., а біоетанол (виробляється зі зернових культур) можна додавати до бензину з нафти, приблизно 30—40 % та використовувати його виробництво при невисоких цінах на зерно на господарському і міжгосподарському рівні.

Ці та інші новітні технології неможливо запроваджувати без належної фінансової та державної підтримки. Розвиток ринку матеріально-технічних ресурсів у свій час було визначено Указами Президента України "Про заходи щодо забезпечення формування та функціонування аграрного ринку" (2000 р.) [10], "Про заходи щодо розвитку аграрного ринку" (2004 р.) [11]. На даний час він регулюється згідно із "Комплексною програмою підтримки села на період до 2015 року" [12], яка передбачає збільшити обсяги валової продукції до 1990 р. за допомогою вкладення значної кількості інвестицій та збільшення основних засобів сільського господарства; та Законом України "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 р." [13] серед основних напрямів якого є:

1) створення умов для технічного переоснащення заводів сільськогосподарського машинобудування з метою випуску техніки;

2) переоснащення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств шляхом удосконалення довгострокового кредитування, часткової компенсації вартості складної сільськогосподарської техніки за рахунок Державного бюджету України, системи фінансового лізингу, підтримки розвитку інфраструктури матеріально-технічного забезпечення.

За умов, які склалися в Україні, на нашу думку, альтернативними механізмами забезпечення підприємств технікою є розвинений вторинний ринок, лізинг, розгалужена мережа машинно-прокатних пунктів, спільне використання технічних засобів кількома сільськогосподарськими товаровиробниками та ін. Зокрема розв'язанню проблем технічного переоснащення сільського господарства сприятиме формування повноцінного ринку техніки й технічних послуг, який передбачав би налагодження прямих і опосередкованих зв'язків між виробниками техніки, структурами технічного сервісу та сільськогосподарськими товаровиробниками (за участю

банків, інших кредитних установ, страхових і лізингових компаній), створення регіональних центрів маркетингу техніки, забезпечення державної підтримки у підвищенні купівельної спроможності сільськогосподарських товаровиробників, розробці й ухваленні відповідних нормативних документів.

Якщо розглянути вторинний ринок техніки, то він має певні недоліки, але він існує у таких країнах, як США, Англії, Франції, Німеччині. Зрозуміло, що вторинний ринок сільськогосподарської техніки не може бути провідною формою реалізації технічної політики держави, але його наявність є важливою умовою розв'язання проблеми технічного забезпечення товаровиробників (особливо фермерських та особистих селянських господарств).

Що стосується лізингу, то тут слід зазначити, що він забезпечує економію коштів порівняно як із звичайним кредитом, так і послугами матеріально-технічних станцій, до того ж це дасть змогу забезпечити 100 % фінансування і страхування від інфляції. Оскільки українські банки майже не забезпечують сільськогосподарські підприємства середньо- та довгостроковими кредитами, саме лізинг є єдиним із доступних й ефективних способів придбання сільгосптехніки та устаткування; умови лізингової угоди гнучкіші порівняно з кредитом, оскільки дають змогу двом сторонам вибрати вигідну схему виплат; лізингове майно не перебуває на балансі лізингодержувача, що не збільшує його активи і звільняє від сплати податку на це майно; лізингові платежі відносять на витрати підприємства (собівартість) лізингодержувача і, відповідно, знижується оподаткування прибутку; лізинг дає змогу отримати додаткові інвестиції від іноземних партнерів у вигляді машин і обладнання; можливість придбання сільськогосподарськими підприємствами техніки на вигідних умовах, ніж за договором купівлі-продажу. Однак недостатній рівень фінансування та значне перевищення попиту на лізинг над пропозицією призводить до невиконання більшості заявок аграріїв на придбання сільгосптехніки та затягування процесу прийняття рішень по наданню лізингових послуг.

ВИСНОВКИ

Економічне значення матеріально-технічного забезпечення підприємства полягає в тому, щоб забезпечити: безперервне забезпечення підприємства необхідними засобами виробництва; оптимізацію господарських зв'язків між підприємством та поставальником; створення економічно обґрунтованих матеріальних запасів та маневрування матеріальними ресурсами; застосування прогресивних шляхів та засобів транспортування вантажів з метою прискорення та здешевлення процесу обміну; раціональне і економічне використання засобів виробництва у виробництві; зменшення витрат щодо матеріально-технічного забезпечення підприємства.

Для цього необхідно розробити Державну програму технічного переоснащення сільського господарства та застосування ресурсозберігаючих машинних технологій у виробництві, насамперед, конку-

рентоспроможної продукції. Суть програми повинна базуватися на відновленні машинно-тракторного парку шляхом заміни потрібних агрегатів, вузлів, запасних частин як вітчизняного, так і зарубіжного походження; закупівлі високо-технологічних машин та сприяння створенню нових машинно-технологічних формувань, які надавали послуги для виконання сільськогосподарських робіт; удосконаленні державного фінансування у інвестиційній та інноваційній підтримці сільського господарства. Крім того, для відповідності матеріально-технічної бази світовим стандартам, необхідно залучати значні іноземні інвестиції, зокрема, шляхом удосконалення нормативно-правової системи, що становить завдання подальших наукових досліджень у цьому напрямі.

Література:

1. Шульган І.М. Ефективність різних технологій та технічних засобів при вирощуванні цукрових буряків / І.М. Шульган // Економіка АПК. — 2010. — № 2. — С. 107—111.
2. Білоусько Я.К. Тенденції розвитку вітчизняного сільськогосподарського машинобудування / Я.К. Білоусько // Економіка АПК. — 2010. — № 7. — С. 84—90.
3. Горда О. Від витоків до сьогодення / О. Горда // The Ukrainian Farmer. — 2012. — № 1. — С. 13—14.
4. Литвинова О.М., Даниленко М.Ф. Техніко-технологічна оснащеність сільськогосподарських підприємств та конкурентоспроможність продукції / О.М. Литвинова, М.Ф. Даниленко // Економіка АПК. — 2009. — № 10. — С. 39—42.
5. Малолеткова О. Комбайни...на голодному пайку / О. Малолеткова. // Уряд. кур'єр. — № 86 (3992). — 2009. — 19 трав. — С. 7.
6. Дідковська Л.І. Інноваційні перетворення у формуванні матеріально-технічної бази аграрного сектору / Л.І. Дідковська // Економіка АПК. — 2010. — № 9. — С. 131—137.
7. RegioNews "В Україні цього року закупили сільгосптехніки на 3,2 млрд грн." [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.regionews.ua/node/17822
8. Веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
9. Черевко Г.В. Особливості сучасного етапу формування матеріально-технічної бази сільського господарства України / Г.В. Черевко // Організаційно-економічні та правові проблеми розвитку сільського господарства та сільських територій: Збірник наукових доповідей та статей. Ювіл. видання / За ред. проф. Ю. Губені та проф. С. Матковського — Львів: Видавництво НВО ТзОВ "Українські технології", 2012. — С. 55—60.
10. Указ Президента України "Про заходи щодо забезпечення формування та функціонування аграрного ринку" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/767/2000>
11. Указ Президента України "Про заходи щодо розвитку аграрного ринку" [Електронний ресурс]. —

Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1021/2004>

12. Постанова Кабінету Міністрів України "Комплексна програма підтримки села на період до 2015 року" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-п>

13. Закон України "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 р." [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2982-15>

References:

1. Shul'han, I.M. (2010), "Efficiency of different technologies and technical equipments is at growing of sugar beets", *Ekonomika APK*, vol. 2, pp. 107—111.
2. Bilous'ko, Ya.K. (2010), "Progress of home agricultural engineer trends", *Ekonomika APK*, vol. 7, pp. 84—90.
3. Horda, O. (2012), "From sources to present time", *The Ukrainian Farmer*, vol. 1, pp. 13—14.
4. Lytvynova, O.M. and Danylenko, M.F. (2009), "Technical and technological equipped of agricultural enterprises and competitiveness of products", *Ekonomika APK*, vol. 10, pp. 39—42.
5. Malolietkova, O. (2009), "Combines...on a hungry ration", *Uriadovyj kur'ier*, vol. 86 (3992), pp. 7.
6. Didkovs'ka, L.I. (2010), "Innovative converting into forming of material and technical base agrarian to the sector", *Ekonomika APK*, vol. 9, pp. 131—137.
7. RegioNews "In Ukraine in this year bought in agricultural technique on 3,2 milliards of hrn", available at: www.regionews.ua/node/17822
8. Веб-сайт Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy, available at: www.ukrstat.gov.ua.
9. Cherevko, H.V. (2012), "Features of the modern stage of forming of material and technical base of agriculture of Ukraine", *Orhanizatsijno-ekonomichni ta pravovi problemy rozvytku sil's'koho hospodarstva ta sil's'kykh terytorij: Zbirnyk naukovykh dopovidej ta statej. Yuvil.vydannia* [Organizationally-economic and legal problems of development of agriculture and rural territories: Collection of scientific lectures and articles. Anniversary edition], Lviv, Ukraine, pp. 55—60.
10. Ukaz Prezydenta Ukrainy (2000), "About events in relation to providing of forming and functioning of agrarian market", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/767/2000>
11. Ukaz Prezydenta Ukrainy (2004), "About events in relation to agrarian market development", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1021/2004>
12. Cabinet of Ministers of Ukraine (2007), Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "Complex program of support of village on a period 2015 to", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-п>
13. The Verkhovna Rada of Ukraine (2007), The Law of Ukraine "About basic principles of public agrarian policy on the period of to 2015", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2982-15>

Стаття надійшла до редакції 19.02.2014 р.